

Georg Kühlewind Alapítvány

Nyolcvanhetedik hírlevél

Fény a sötétségben

87. hírlevél

87. hírlevelünkben Jacques Lusseyran (1924-1971) francia író, filozófus könyvének valamivel több, mint egy fejezetét olvashatják. Eredetileg úgy gondoltam, hogy *Krappai Györgyi* Lusseyran-ról szóló vizsgadolgozatát tennem közzé több részletben, de olvasva Lusseryan *És lőn újra világosság* című könyvét, úgy döntöttem, hogy jobb közvetítő nélkül, őt magát megismertetni az olvasóval. Nem magyarázom, miért. Hálás vagyok Krappai Györgyinek, hogy dolgozata révén megismertem Lusseyran munkáit. Valószínű, hogy a továbbiakban többször is fogok idézni tőle. Könyve magyarul 2005-ben jelent meg Szegeden, a *SzépNap* könyvek sorozatban. Ezért a fordító és közreadó *Hevesi Mihály* beleegyezését kértem a szöveg tervezett megjelentetéséhez, melyhez készséggel hozzájárult. Ezúton is köszönöm.

Fenyő Ervin

*

Jacques Lusseyran Fény a sötétségben

Fordította: Hevesi Mihály
A fordítást ellenőrizte: Reményi László

Meg vagyok győződve arról, hogy a gyerekek többet tudnak, mint amit képesek elmondani; ez a nagy különbség köztük és a felnőttek között. Mi legjobb esetben is csak századrészt tudjuk annak, amit elmondunk. Ez egyszerűen azért van így, mert a gyerekek mindent egész lényükkel fognak fel, mi pedig csak a fejünkkel. Ha egy gyereket megkönyékez a betegség vagy a szenvedés, azonnal észreveszi: abbahagyja a játékot, és menedéket keres az anyjánál. Én is éreztem, amikor hétéves voltam, hogy sorscsapás vár rám.

1932-ben, a húsvéti szünetben történt Juvaldeil-ben, abban az anjoui falucskában, ahol anyai nagyszüleim laktak. Épp vissza akartunk térni Párizsba: az ajtó előtt már várakozott a lovas kocsis, hogy bevigyen az állomásra. Akkoriban a hétkilométeres távolságot Juvaldeil-től az etriché-chateauneuf-i állomásig lovas kocsival kellett megtennünk. Csak három vagy négy évvel később találkoztam ott autóval, a fűszerkereskedő kis tehergépkocsijával. A lovas kocsis tehát ott várakozott, és vidáman csilingelt, de én egyedül maradtam a kertben a pajtának támaszkodva, és sírtam. Nem az indít meg, ahogyan utána beszéltek erről, hanem a könnyek,

amelyeket még ma is érzek, ha rájuk gondolok, Azért sírtam, mert tudtam: ez az utolsó alkalom, hogy látom a kertet.

Megtudtam a rossz hírt, képtelen vagyok megmondani, hogyan; de semmilyen kétségem nem volt afelől, hogy a napfényt az úton, a két bukszust, a szőlőleveleket, a paradicsom- és uborkaágyásokat, a babot, ezeket a szemet gyönyörködtető dolgokat most látom utoljára. Tudtam. Több volt ez holmi gyermeki fájdalomnál. Anyámnak, aki végül rám talált, és bánatomat tudakolta, csak annyit mondtam: „Nem látom többé a kertet!” Három héttel később ez a baj be is következett.

Május 3-án, mint minden hétköznapon, iskolában voltam; az iskola a rue de Cler-en volt, azon a környéken, ahol a szüleim laktak. Tíz óra felé, mint minden osztálytársam, én is felpattantam, hogy velük együtt kirohanjak az udvarra. A tolokodásban az ajtónál egy kisfiú, aki az osztályterem másik végéből futott előre, türelmetlenebb és talán idősebb volt nálam, hátulról véletlenül meglökött. Nem láttam, hogy jön, és a váratlan taszítástól elveszítettem az egyensúlyomat. Nem találtam kapaszkodót, elcsúsztam, és belevágtam a fejem a tanári asztal egyik hegyes sarkába.

Mivel rövidlátó voltam, ahogy ezt korábban megállapították, egy törhetetlen üvegből készült szemüveget viseltem. A lencsék valóban nem törtek szét, de az ütés olyan erős volt, hogy a szemüveg egyik szára mélyen behatolt a jobb szemembe.

Természetesen azonnal elvesztettem az eszméletemet, de csak rövid időre. Már az iskolaudvaron, ahová kivettek, magamhoz tértem, és az eszembe jutó első gondolat – erre egészen világosan emlékszem – az volt: „A szemem! Hová lett a szemem?” Körülöttem ijedt, izgatott hangokat hallottam a szememről beszélni, de e hangok nélkül is, igen, még a borzalmas félelemmel telt hangok nélkül is tudtam, hol sérültem meg.

Kötést tettek a szememre, és hazavittek. Egész testem lázban égett. Huszonnégy órán keresztül mindent sötétség borított. Később tudtam meg a kiváló szemorvostól, akit szüleim rögtön ágyamhoz rendeltek, hogy a jobb szemem világát elvesztettem, és a szemgolyót el kell távolítani. A beavatkozást olyan gyorsan kell végrehajtani, amennyire csak lehetséges. Mivel az ütés ereje *szimpátiás ophthalmiát*¹ okozott, a bal szemgolyót is ki kell venni – annak retinája egyébként több helyen megrepedt.

A következő reggelen megoperáltak, és végérvényesen vak lettem.

*

Mindennap hálát adok az égnek, hogy gyerekkoromban, nem egészen nyolcévesen vakultam meg. Mivel ez egész biztosan furcsán hangzik, mindjárt magyarázatot adok rá.

Mindenekelőtt külső oknál fogva köszönöm ezt a sorsnak. Egy nyolcéves emberkének még nincsenek szokásai, sem szellemiek, sem testiek. Még korlátlanul hajlékony, kész arra, hogy véghez vigye azt a mozdulatot, amelyikre egy bizonyos helyzetben szüksége van; kész arra, hogy úgy fogadja el az életet, amilyen, és igent mondjon rá. Ebből az *igenből* egyszer csak csodák nőhetnek ki.

¹ Az egyik szem átható sérülése után a nem sérült szem károsodása (kevésbé közismert orvosi szakkifejezés).

Együttérzéssel gondolok mindazokra, akik felnőttként – baleset következtében vagy háborúban – vakulnak meg. Nekik gyakran nagyon nehéz és minden esetben bonyolultabb a sorsuk, mint amilyen az enyém volt.

Hogy hálát adok a sorsnak, amiért gyerekkoromban vakultam meg, és nem később, arra van más, nem külső indokom is. A felnőttek gyakran elfelejtik, hogy a gyerekek sohasem lázadnak a körülmények ellen, hacsak a felnőttek nem követik el azt a butaságot, hogy erre biztassák őket. Egy nyolcéves kisgyermek számára egy helyzet mindig adott, és azt érzi a legjobbnak. Nem ismer keserűséget és dühöt. Érezheti, hogy a felnőttek igazságtalanul bánnak vele, de maguk az események számára Istentől származó jelek.

Fény a sötétségben

Történetem elmesélésében kellemetlen nehézségekkel kellett szembenéznem. Ezek elvileg nyelvi nehézségek, mert azok a kevésbé közismert és meglepő dolgok, melyeket a vakságról szeretnék elmondani, könnyen tűnhetnek banálisnak vagy erőltetettnek. További nehézséget jelent az emlékezetem, mert ha nyolcévesen vak voltam, akkor még most, harmincöt évesen is az vagyok; amit akkor tapasztaltam, még ma is naponta tapasztalom, ennek pedig az a következménye, hogy néhány dátumot vagy időszakot össze fogok keverni. De ezek a nehézségek inkább irodalmi jellegűek, mintsem valóságok. A tények sok mindent elárulnak, ezért nincs más gondom, mint hogy ezeknek a beszédességére hagyatkozzam.

Gyorsan felépültem, amire csak fiatal korom adhat magyarázatot. Május 3-án vakultam meg, és a hónap közepére már talpon voltam; minden további nélkül sétálni tudtam – természetesen apám vagy anyám kezét fogva. Júniusban a Braille-írást kezdtem tanulni. Júliusban az Atlanti-óceán egyik strandján nyaraltam, aztán trapézon és gyűrűn tornáztam, csúszdéztem, s a többi gyerekkel együtt játszottam vagy homokvárat építettem. De minderről később még beszélni fogok.

Vakságom nagy meglepetés volt számomra, nem hasonlított semmilyen korábbi elképzelésemhez, de azokhoz sem, melyeket a körülöttem lévő tápláltak magukban. Azt mondták, vaknak lenni azt jelenti: nem látni. De hogyan hihettem volna nekik, amikor még láttam? Nem azonnal, ezt meg kell vallanom, nem mindjárt az operáció utáni napokban. Akkor még a szememet akartam használni; azt akartam, hogy a szemem vezessen. Abba az irányba néztem, ahová a baleset előtt is, de onnét csak fájdalom érkezett, egyfajta hiányérzet, üresség. Azt hiszem, onnan áradt szét az, amit a felnőttek kétségbeesésnek neveztek.

Egy napon mégis (és ez a nap elég gyorsan érkezett) észrevettem, hogy egész egyszerűen rosszul nézek; ugyanazt próbálom tenni, mint az, aki feltesz egy másik szemüveget, mert a szeme nem alkalmazkodik a régihez. Túlságosan a távolba néztem, és főként túlon túl a dolgok felületére figyeltem.

Ez több volt egy szokványos felfedezésnél: megnyilatkozás volt. Még látom magamat a Champ de Mars-on, ahová apám vitt sétálni, néhány nappal a balesetem után. Jól ismertem a park tavait, korlátaikat és vasszékeit. Néhány fa már korábban személyes ismerősömmé vált. Természetesen újra látni akartam őket, de nem láthattam többé, és egy pillanatra üresnek éreztem a világot. Tátongó ürességbe zuhantam. Semmi sem jött közel hozzám, és semmi sem távolodott. Mintha minden eltűnt volna, semmi nem tükrözött vissza az apró fénysugarakat. Benne voltam a tér szubsztanciájában, de nem voltam képes újra felismerni, mert nem volt benne semmi ismerős.

Aztán egy ösztön (de inkább egy kéznek mondanám, mely rám simult) irányváltásra készítetett. Kezdem közletről nézni: de nem a dolgokhoz mentem közelebb, hanem saját magamhoz. Ahelyett, hogy konokul ragaszkodtam volna a kifelé nézéshez, mostantól bensőmre figyeltem.

Abbahagytam a nap utáni sóvárgást, egy fordulatot tettem, és ekkor ismét megpillantottam: ott fénylett a fejemben, a nyakamban, békésen és hűségesen. Érintetlenül őrizte lángját: felemelkedett, melegsége megérintette a homlokom. Felismertem, és hirtelen mulatságosnak tartottam, hogy máshol kerestem, miközben belül várakozott. Ott volt, de nem egyedül. A házak és apró lakóik követték. A mancsaival terpeszkedő Eiffel-tornyot is újra láttam az ég felé magasodni, és láttam a Szajna vizének csillogását, a kis felnyergelt szamarakat, a játékaimat, a lányok fülbevalóját, emlékezetem útjait... Elragadtatást éreztem. Éreztem Isten jóságát, és hogy az ő parancsára soha semmi nem hagy el bennünket.

A világ újból összeállt, kirajzolódott és benépesült. Úgy láttam, hogy egy helyről, melyet nem ismertem korábban, és mely ugyanúgy lehetett kint, mint bent, sugárzás árad ki, pontosabban: egy fényt láttam – a világosságot. A világosság egyértelműen jelen volt.

Kimondhatatlan megkönnyebbülést éreztem, olyan örömet, hogy nevetnem kellett. Hála áradt szét bennem, mint amikor egy ima meghallgatásra talál. Ugyanabban a pillanatban fedeztem föl az örömet, melyet a világosság keltett, s elmondhatom, hogy élményeimben a világosság és az öröm azóta sem különült el egymástól: együtt birtokoltam vagy veszítettem el őket.

Láttam a fényt; láttam, bár vak voltam. Igen, ezt mondtam magamnak. Sok évig azonban nem beszélhettem erről. Emlékszem, hogy ezt az élményt, mely bennem állandóan megújult, az én titkomnak neveztem, és csak a legjobb barátaimnak beszéltem róla. Nem tudom, hogy hittek-e nekem, de mivel a barátaim voltak, meghallgattak. És az, amit meséltem, számukra sokkal értékesebb volt, mint az igazság: szépnek találták. Számukra ez álom volt, mágikus jelenség, varázslat.

A megdöbbenő az, hogy számomra ez nem varázslat, hanem valóság volt, melyet éppoly kevésbé tudtam letagadni, mint ahogy azok sem tagadhatják, hogy látnak, akiknek ép a szemük. Nem én voltam a fény, ez egyértelmű volt. Fürödtem a fényben, melyet a vakság hirtelen közelebb hozott. Éreztem, hogy megszületik, kiterjed, a dolgokra telepedve formát ad nekik, majd visszahúzódik. Igen, visszahúzódott vagy gyengült. De soha nem létezett számomra a fény ellentéte. A látók gyakran beszélnek a vakság sötét éjszakájáról, ami az ő szemszögükből persze teljesen érthető. De ez az éjszaka nem létezik. Életem egyetlen tudatos órájában sem szakadt meg a világosság folytonossága – sem nappal, sem éjszaka, álmomban. Szemek nélkül most állandóbb volt, mint egykor velük. Nem volt többé különbség kevésbé világos vagy meg nem világított tárgyak között, melyekre akkor még pontosan emlékeztem. Egy olyan világot láttam, mely belemerült a fénybe; egy világot, mely a világosság által és a világosságból élt.

A színek is – a szivárvány összes színe – tovább létezett számomra. Nekem, a gyerekeknek, aki szívesen rajzolt vagy festett, olyan váratlan ünnep volt ez, hogy órákat játszottam a színekkel. Ráadásul most, hogy a színek kezesebbé váltak, ezt jobban meg is tudtam tenni.

A fény kiárasztotta a színeit a dolgokra és az élőlényekre. Apám, anyám, az emberek, akikkel az utcán találkoztam, vagy akiknek nekiütköztem, mindnyájan egy bizonyos módon színessé váltak, úgy, ahogy vakságom előtt soha nem láttam őket. Ezek a színek hozzájuk tartoztak, és olyan mély benyomást tettek rám, amelyet arcuk tett volna. Persze a szín csak játék volt, míg a

világosság életem értelme. Engedtem, hogy betöltsön, mint ahogy a kút megtölti a bőségesen feltörő víz. Végtelen örömet éreztem.

Nem értettem, mi történt, annyira alapjaiban mondott ez ellent mindannak, amit hallottam. Nem értettem, de nem is volt fontos, hiszen örültem. Hosszú éveken keresztül nem is próbáltam megfejteni e titkot; csak sokkal később próbálkoztam meg vele. De még nincs itt az ideje, hogy erről beszéljek.

*

Olyan folyamatos és intenzív világosság áradt szét bennem, hogy már-már kétségeim támadtak. Nem a valóságot láttam volna? Csak beképzelttem magamnak mindezt? Eleinte elég volt az ellenkezőjét vagy egyszerűen valami mást elképzelnem, hogy egy csapásra elűzzem magamtól a világosságot. Egyszer az jutott az eszembe, hogy próbára teszem; igen, hogy ellenállok neki.

Amikor este teljesen egyedül voltam az ágyamban, becsuktam a szememet. Leeresztettem szemhéjamat, mint amikor még igazi szememet takarta. Bebeszéltem magamnak, hogy e fátyol mögül nem látom többé a fényt. De még mindig ott volt, nyugodtabban, mint valaha – egy tó felületéhez hasonlított, amikor este elcsendesedik a szél. Ekkor minden erőmet és akaratomat összeszedve megpróbáltam megállítani a fény áradását, mint ahogy az ember a lélegzetét próbálja visszatartani.

Azon nyomban valami zavarosság keletkezett bennem, jobban mondva egy örvény – de ez az örvény is világos volt. Bármennyire is igyekeztem, két-három másodpercnél tovább nem bírtam ezt az erőfeszítést. Ugyanakkor az volt az érzésem, mintha valami tiltott dolgot tennék, valamit, ami az élet ellen irányul. Úgy tűnt, fényre éppúgy szükségem van, mint levegőre.

Nem volt menekvés: a világosság rabjává váltam, látásra voltam ítélve. Minden bennem játszódott le. A térnek lassacskán átszüremlett a tartalma: a színek belül jelentek meg. Nem tudták, mihez rögzüljenek: mihaszna rétegeként terültek el, szabadon csapongtak egész tudatomban. Itt-ott homályos foltok keletkeztek, körök és arc nélküli alakok, váratlan formák vázlatai. Aztán a rövid jelentések életre keltek: tiszta fényvillanásként, napfénycseppként cikáztak keresztül. Mindenhol fényeső hullt, és csak kevés sötétség maradt. Mindenhol aranyló és ezüstös csillogás áradt. Először csak a legélesebb, a legkicsapongóbb színeket éreztem. Kint továbbra is sötét üresség uralkodott, ám belül egész fényerdő terült el. Sokáig kellett néznem, míg hozzászoktam ehhez a árnyék nélküli világossághoz.

E sorok leírásakor újból megpróbálom visszafogni a világosság áramlását – hasonló eredménnyel. A különbség csak annyi, hogy az évek során a fény eredeti forrása még erősebbé vált bennem.

Ebből a kísérletből nyolcévesen új bátorságot merítettem. Újjászülettem. Mivel nem én voltam, aki a világosságot magában megteremtette, hanem az hozzám áradt, többé nem is hagyhatott el. Ez megvilágosodott előttem. A fény rajtam csak keresztülhaladt, mint egy átjárón, mint egy előszobában. A látó szem bennem volt.

Ennek ellenére voltak időszakok, amikor a fény alábbhagyott, és majdnem eltűnt. Ez mindig akkor történt, amikor féltem.

Amikor ahelyett, hogy engedtem volna a bizalmat szétáradni bensőmben, vagy bele vettem volna magam a dolgok sodrásába, inkább előnyeimet fontolgattam és vizsgálgattam, amikor a falakra gondoltam, a félig nyitott ajtókra, a zárban lévő kulcsokra, ha azt mondtam magamnak, hogy minden dolog ellenséges, és minden a vesztemet akarja, belém akar marni, akkor biztosan nekimentem valaminek, vagy megsérültem. Egyetlen módja annak, hogy a házban, a kertben vagy a strandon közlekedni tudjak, az volt, hogy mindezekre egyáltalán ne, vagy csak keveset gondoljak. Ekkor mintha valaki vezetett volna; közlekedni tudtam, és a denevérek biztonságával mentem el minden akadály mellett. Amit szemem eltávolításával nem lehetett elérni, azt sikerült a félelemmel: a félelem megvakított.

Ugyanígy hatása volt a dühnek és a türelmetlenségnek: ezek mindent összezavartak. Egy perccel korábban még pontosan ismertem a szoba tárgyainak helyét, de mihelyt dühös lettem, a dolgoknak nem maradt más választásuk, mint hogy a legváratlanabb helyekre meneküljenek előlem; összekavarodtak, felborultak, örült módon gügyögtek, és vadul tekintettek maguk köré. Én meg nem tudtam, hová tegyem a kezem, a lábam; minden mozdulattal nekiütköztem valaminek. Ettől óvatos lettem.

Amikor pajtásaimmal játszottam, és elfogott a vágy, hogy nyerjek, hogy mindenáron elsőként érjek célba, akkor egy csapásra semmit sem láttam. Szó szerint köd vett körül.

Legrosszabb következményekkel az járt, ha rosszindulatú voltam: amikor irigyen és ellenségesen viselkedtem másokkal, szinte teljesen eltűnt a világosság, és gúzsba kötve, megbilincselve, félreállítva éreztem magam. Szörnyű sötétségbe kerültem, és ettől tehetetlenné váltam. De ha boldog voltam, és békésen viselkedtem, ha az emberekhez bizalommal közeledtem, vagy ha jót gondoltam róluk, világosság volt a jutalmam. Nem kell tehát csodálkozni, hogy szerettem a harmóniát és a barátságot. Mi szükségem lett volna erkölcsi prédikációra nekem, aki ilyen szerkezettel voltam felszerelve, mely pirosat vagy zöldet jelzett? Csak e jelzésekre kellett figyelnem: ezek tanítottak élni.

Ugyanez történt a szerelemmel is. Nyáron a balesetem után szüleim a tengerpartra vittek. Ott barátkoztam össze egy velem egykorú kislánnyal, akit, azt hiszem, Nicole-nak hívtak. Nagy, piros csillagként vagy talán érett cseresznyeként lépett az életembe. Biztos csak abban vagyok, hogy világos volt és piroslott. Olyan kedvesnek és szépnek találtam, hogy esténként nem akartam hazamenni és tőle távol lenni, mert vele egy kis világosságot is elveszítettem. Hogy a világosság bennem ismét tökéletessé váljék, újra meg újra meg kellett találnom Nicole-t; mintha fényt hozott volna a kezében, a hajában, a hangjában vagy a lábán, amikor cipő nélkül futott a homokban.

Egy piros embernek piros az árnyéka is. Amikor Nicole a tengerparton leült mellém két sósvizes tócsa közé, a nap simogató sugarainak kíséretében, piros tükröződést láttam vásznam falán; maga a tenger is, a víz kékje, bíborszínű árnyalatokban játszott. Követtem az öböl vizében a pirosat, melyet maga után húzott, bárhová ment.

Ha most valaki azt mondaná, hogy ez a szín a szenvedély színe, akkor azt válaszolnám: igen, ezt már nyolcévesen tapasztaltam.

*

Hogyan élhettem mindaz idő alatt, amikor nem tudtam, hogy a világos mindennek hangja van, és beszélni tud? Nemcsak azoknak az élőlényeknek, melyekről az ember belátja, hogy van egy

külön nyelvük, hanem a dolgoknak is: a kapunak, a kerítésfalnak, a gerendáknak, a fák árnyékának, a homoknak, sőt még a csendnek is.

Már a balesetem előtt szerettem a hangokat, és mégsem hallgattam őket elég figyelmesen. Mióta vak vagyok, nem tudok anélkül mozdulni, hogy ne indítanám el a hangok lavináját. Amikor esténként szobámba mentem – abba a szobába, amelyben korábban soha nem hallottam semmit –, a stukkófigura a kandallón kissé elfordult. Hallottam súrlódását a levegőben, mintha csak egy könnyed kétmozdulat lett volna. Ahogy egy lépést tettem, sírni vagy énekelni kezdett a padló (ezt a kétféle hangot hallottam). Aztán a dallam egyik deszkáról a másikra ugrott, mígnem elért az ablakig, és hírt adott a szoba mélységéről.

Ha beszéltem, akkor remegtek az ablaküvegek, melyek egyébként szilárdan álltak kereteikben – persze nagyon halkan, mégis hallhatóan; egy másik hang, mely világosabb és vidámabb volt minden másnál odabent, a kinti levegő frissességéről mesélt. Minden bútordarab recsegett – egyszer, kétszer, tízszer. Hangok láncolata indult útjára, mely percekig tartott; mintha a tárgyak valamilyen folyamatos és összefüggő mozgulatsort végeztek volna: az ágy, a szekrény, a székek nyújtózkodtak, ásítottak és lélegeztek.

Ha az ajtót becsapta a szél, szélszerű süvítést hallottam; ha egy kéz csukta be, emberszerű sóhajt. Sohasem tévedtem. A falon lévő legkisebb mélyedést is távolról hallottam, mert megváltoztatta az egész szobát. Egy sarok vagy a szemben álló szekrény mélyebb hangot adott.

Úgy tűnt, hogy a korábbi zajok mindig csak fele annyira valódiak; mintha távolabb lettek volna tőlem, és csak valami ködön keresztül hallanám őket. Ezt a ködöt talán még a szemem okozta. Akárhogyan történt is, a balesetem után szembesültem a dolgok soha nem halkuló szívverésével.

Az ember azt gondolja, hogy a hangok általában hirtelen keletkeznek, és ugyanígy is érnek véget. Felfedeztem, hogy milyen nagy tévedés ez. Fülelmez még el sem értek, már jelen voltak, ujjhegyükkel megérintettek, és lényükhöz vezettek. Gyakran hallottam beszélni az embereket, mielőtt még kimondták volna a szavakat.

Emlékszem, hogyan mentem először a strandra, két hónappal a balesetem után. Este volt; csak a tenger hangját hallottam, elmondhatatlanul tisztán. Ez a hang aztán tömeggé sűrűsödött, és olyan nehezzé és világossá vált, hogy neki tudtam volna támaszkodni, mint egy falnak. Beszéltem hozzám, egyszerre több helyről. A teraszszerű hullámok együtt zenét alkottak, úgy, hogy minden lépcsőnek megvolt a maga hangja: a lentieknek kaparászó, a legfelsőknek gyöngyöző. Semmi szükségét nem éreztem most annak, hogy valaki elmondja, mit látnék, ha volna szemem.

Az egyik oldalon a tenger, a homokszemek kavarodása, a másikon a strand visszhanggal borított párkányfala, mint egy hangtükör: a hullámok dalát két oldalról hallottam.

Általában azt mondják, a vakság élessé teszi a hallást. Nem hiszem, hogy ez igaz volna. Nem a hallásom lett jobb, csak jobban tudom használni. Általában a szem ajándékoz meg bennünket a fizikai világ majd minden kincsével. De semmi sem lehet a miénk ezen a világon anélkül, hogy ne kellene érte valamit feláldoznunk. És azokért az előnyökért, melyeket a szem nyújt, másokról, melyekről mit sem sejtünk, le kell mondanunk. Ezek most bőséggel áramoltak hozzám.

Szükségét éreztem annak, hogy újra és újra halljak. A hangokat kedvem szerint sokszoroztam meg. Harangokat csendítettem meg, ujjaimmal falakat tapogattam ki, kutattam az ajtók, a bútorok és a fatörzsek rezgéseit, üres szobákban énekeltem; a strandon jó messzire eldobtam egy kavicsot, hogy halljam, ahogy a levegőben süvít, és azt, amint a vízbe csapódik. Ugyanígy ismételtetem meg pajtásaim szavait, és hagytam időt magamnak, hogy körbejárhassam őket.

A legmeglepőbb azonban az volt, hogy a hangok sohasem a tér egyetlen pontjából érkeztek, és sohasem húzódtak vissza önmagukba. Jött például egy hang, majd egy visszhang, aztán egy másik hang, mely összeolvadt az elsővel: így éltem a hangok végtelen láncolatában

Időről időre ez a hangzás, ez az egyetemes morgás úgy felerősödött körülöttem, hogy szédülés környékezett, és a kezemet a fülemre kellett szorítanom, mint ahogy a szemünkre tesszük a kezünket, hogy megvédjük a túl erős fénytől. Ezért nem tudom elviselni a szükségtelen zajt vagy a folyamatos háttérzenét. Egy zaj, amire nem figyelünk, ütés testünkre és szellemünkre; a zaj ugyanis nem rajtunk kívül végbemenő folyamat, hanem olyan valóság, mely keresztül halad testünkön, s addig időz bennünk, míg észre nem vesszük.

A főlöszleges zajoktól megvédett szüleim muzikalitása, vagy az, hogy az asztalnál rádiózás helyett inkább egymással beszélgettek. Ezért még több okom van arra, hogy elmondjam, mennyire fontos megvédeni egy vak gyermeket a kiabálástól, a háttérzenétől és minden efféle alattomos támadástól. Mert egy vakra a hangos és szükségtelen zaj ugyanolyan hatással van, mint a vakító lámpafény arra, aki lát: fájdalmat okoz neki. Ha ezzel szemben környezete tisztán és világosan csendül meg számára, akkor olyan harmónia tárul elé, melyet a legtehetségesebb költők sem képesek leírni.

Vasárnap reggelente bérházunk udvarán egy öreg koldus egymás után három dalt játszott harmonikáján. Ez az egyszerű és nyers zene, melyet rendszeres időközönként a közeli sugárútról megzavart a villamoskerekek fémes csikorgása, a térnek és a reggel lusta csendjének ezer meg ezer távlatot nyitott; már nemcsak az udvarra eső függőleges vonal jelent meg előttem, vagy az utcák vízszintes síkja, hanem annyi út vezetett egyik háztól a másikig, az udvartoktól a tetőig, amennyinek a felfogására csak képes voltam. A hangok nem értek hirtelen véget, hanem a végtelenség érzékelhető vonalaivá váltak.

*

Kezem nem akart többé rám hallgatni. Ha megpróbáltam megfogni egy poharat az asztalon, mellé nyúltam. Tapogatóztam a kilincs körül, és összetévesztettem a zongora fehér billentyűit a feketékkel. Kezeim a levegőt markolászta, amikor a tárgyakhoz közelítettek. Úgy tűnt, mintha gyökerüket vesztették volna el, mintha függetlenedtek volna tőlem. Egy ideig ijedten szemléltem mindezt.

Szerencsére gyorsan észrevettem, hogy kezeim nem váltak teljesen használhatatlanná, hanem csak ügyeskedni kezdtek. Időre volt szükségük, hogy hozzászokjanak szabadságukhoz. Azt hittem, nem hallgatnak többé rám; de valójában az történt, hogy nem kaptak már utasításokat. Szemen már nem osztogatott parancsokat nekik.

Korábban létezett egy ritmus számukra, mellyel a szemem a tárgyak felületét vizsgálta. A szemnek elég néhány pont, és érzi, ami a pontok között van. A szem inkább sejt, mint lát, és szinte sohasem vizsgálja meg alaposan a dolgokat: megelégszik a látszattal, melybe a világ elrejtje igazi tartalmát, és csillogón továtúnik.

A valóságban semmi mást nem kellett tennem, mint hogy kezeimet magukra hagyjam. Nem kellett semmit sem megtanítanom nekik; igen, mióta önállóvá váltak, úgy tűnt, mindent előre tudnak. A szemekhez képest komolyan viselkedtek. Bármelyik oldalról is közelítettek meg egy tárgyat, pontosan megvizsgálták. Próbára tették ellenálló képességét, nekitámaszkodtak, és még felületének leglényegtelenebb tulajdonságát is számba vették. Úgy mérték fel, hogy minden kiterjedésére ügyeltek. Kezeim most, hogy tudomásul vették az ujjak létezését, teljesen másként használták őket.

Amikor még ép volt a szemem, kezem végén az ujjak félig-meddig megmerevedtek, hogy fogni tudjanak. Mont mindegyik képes volt a kezdeményezésre. Egymástól függetlenül vándoroltak a tárgyakon, s különböző szinteken, könnyedén vagy nehézkesen játszadoztak.

Az ujjak folyamatos tapogatózása fontos. Ez nem szakadhat meg, mert illúzió azt hinni, hogy a tárgyak örökre, egyetlen formába öntve a tér bizonyos pontjához kötődnek: a tárgyak élnek, még a kövek is, ráadásul vibrálnak, rezegnek. Ujjaim világosan érzékelték ezt a vibrálást, és ha erre nem válaszoltak saját pulzálásukkal, tehetetlenné váltak, és nem érezték a tárgyakat. Ha azonban fogadni tudták a tárgyak mozgását, és együtt rezdültek velük, akkor megismerték őket.

De a mozgásnál is fontosabb volt a nyomás. Ha kezemet csak lazán tettem rá az asztalra, akkor éreztem, hogy ott van, de semmi egyebet nem tudtam meg róla. Hogy mást is megtudjak, ujjaimmal meg kellett nyomnom; s az volt a legmeglepőbb, hogy ezt a nyomást az asztal azonnal viszonzta. Én, aki vakságomban azt gondoltam, a dolgok érzékeléséhez közel kell kerülnöm hozzájuk, most felfedeztem, hogy a dolgok kerülnek közel hozzám. Nekem mindig csak a fele utat kellett megtennem. Az univerzum társammá szegődött kívánságaim megvalósításában.

Ha mindegyik ujjam különböző erősséggel nyomódott egy alma kerek felületéhez, nemsokára már nem tudtam, hogy az alma nehezült-e el, vagy az ujjam. Azt sem tudtam, én érintettem-e meg az almát, vagy az alma engem. A részévé váltam, vagy ő az enyémmé. Így léteztek számomra a dolgok.

Éltre kelt kezeim egy olyan világba vezettek, melyben minden az érintés kölcsönösségében létezett. Az érintés formává sűrűsödött, és minden formának megvolt a maga értelme. Gyermekkoromban órákat töltöttem azzal, hogy a tárgyaknak támaszkodtam, és hagytam, hadd támaszkodjanak ők is nekem. Minden vak meg tudja erősíteni, hogy ez a kölcsönösség sokkal mélyebb kielégülést ad, mintsem szavakkal le lehetne írni.

Ha ezen a módon érintem meg – vagyis úgy, ahogy kell – a paradicsomot a kertben, a ház falát, a függöny anyagát vagy a göröngyöt, az azt jelenti, hogy látom, majdnem olyan pontosan és tökéletesen, mint ahogy a szememmel is látnám, sőt ez még jobb is a látásnál; azt is jelenti, hogy ráhangolom magam a dolgok elektromos áramára, mely bennük kering, és mellyel mi magunk is fel vagyunk töltve. Másképp fogalmazva: nem a tárgyak mellett éltem, hanem megpróbáltam együtt élni velük; vagyis – bármilyen erősnek is tűnjön a kifejezés –: szerettem őket. A kéz akkor szeret, ha teljességgel meg tud érinteni valamit.

Kezeim szüntelen mozogtak, ahogy a tárgyakat vizsgálgatták, majd elkülönültek tőlük – és talán ennek még nagyobb jelentősége van, mint az előző két dolognak. Lassacskán felfedeztem, hogy egy tárgy sohasem kötődik mereven saját formájához. Bár az ujjak először erre a formára találják rá, de ez csak a tárgy magva, ahonnan fényét minden irányba szétsugározza.

Lehetetlen volt a körtefát érintéssel tökéletesen felfognom, még ha ujjaimmal a törzsét, az ágait és a leveleit külön-külön végig tapogattam is. Ezt csak elkezdni lehetett, mert a levegőben a levelek között a körtefa tovább folytatódott. Elkerülhetetlen volt, hogy kezeimet egyik ágról a másikra csúsztassam azért, hogy felismerjem áramlatait; de gyakran láthatták az emberek, hogy miután ujjaimat egy fa ágán végig csúsztattam, távolabbról „tapogatom” a fát. Juvaldeil-ben, a vakáció alatt, amikor a gyerekek látták a láthatatlan megérintésére tett kísérleteimet, a fák körüli mágikus táncaimat, azt mondták, kuruzsló vagyok. Ezt Franciaországban általában azokra mondják, akik birtokában vannak valamilyen titkos tudásnak, és a betegeket akár távolba ható varázslatokkal is kezelni tudják, vagyis olyan módszerrel, melyet az orvostudomány értelmetlenségnek vél. Természetesen kis barátaim tévedtek, de ez bocsánatos dolog. Nem egy pszichológust ismerek, aki szintén félreértette volna.

Ugyanígy jártam a szaglászérzékkel: ahogy a tapintásérzék, ez is részét képezte a szeretetet sugárzó mindenségnek. Kezdttem sejteni, mit tapasztalhatnak az állatok, amikor beleszimatolnak a levegőbe. Ahogy a hangok és a formák, maguk az illatok, a szagok is sokkal erőteljesebbé váltak, mint korábban. Voltak fizikai szagok, és voltak morális szagok: de erről a társasági életben oly fontos dologról később lesz szó.

Még tízéves sem voltam, már tudtam – és milyen bizonyossággal! –, hogy a világban minden jelöl valamit, hogy minden dolog készen áll egy másik helyére lépni, ha az valamiért kiesne a sorból. Ennek az állandóan végbemenő csodás gyógyulásnak a legtökéletesebb kifejeződését a *Miatyánk*ban fedeztem fel, melyet lefekvés előtt mindig elmondtam.

Ekkor már nem féltem. Azt mondhatnánk: volt hitem. De hogyan lett volna, mikor állandóan részem volt a megújuló csodában: minden hang, minden illat, minden forma folyamatos fényé változott bennem, s a fényből aztán színekké! Így lett vakságom a színek kaleidoszkópjává.

Kétségtelen: egy új világba csöppentem. De nem estem a rabságába. Még ha élményeim olyan csodálatosak voltak, és a korombeli gyerekek élményeitől teljesen különböztek is, nem egy üres belső térben gyűjtöttem őket, egy elzárt szobában, melyet senki más nem birtokolhatott. Mindezt 1932 Párizsában, a Champ de Mars egyik kis lakásában ismertem föl valamikor nyár végén, ősz elején, és az Atlanti-óceán partján egy strandon, szüleim és öcsém jelenlétében, aki az év végén született.

Ezzel azt akarom mondani, hogy az újonnan felfedezett hangoknak, a fénynek, az illatoknak, a látható és láthatatlan formáknak közvetlen helyük volt az étkezőszoba asztala és az udvarra néző ablak között, a kandallón álló nappal és a konyhai mosogató között, a többiek életének kellős közepén, anélkül, hogy a legkisebb mértékben is akadályozták volna mindennapjaimat. Észleléseim nem fantomszerűek voltak, melyek rendetlenséget vagy félelmet keltettek volna bennem. Tények voltak, a legegyszerűbbek közül.

*

Ideje arról beszélnem, hogy egy vak gyerekre a sok csodán kívül milyen veszélyek leselkednek. Nem fizikai veszélyekre gondolok – ezeket könnyen el lehet kerülni –, és nem is azokra a veszélyekre, melyeket a tapasztalatlan, még a szemükkel látó emberek jelentenek. Ha én szerencsés voltam, akkor ennek oka az, és ezt nyomatékkal mondom, hogy védve voltam az efféle veszélyektől. Ahogy azt már tudják, nagyon jó szüleim voltak: nemcsak jót akartak, hanem szívükkel és értelmükkel mindenre elfogulatlanul figyeltek. Számukra a világ nem

kizárólag hasznos és csak egyféleképpen hasznos dolgokból állt; nem átokként fogták fel, hogy más vagyok, mint a többiek. Végül is olyan szülők voltak, akik készek voltak bevallani, hogy az, ahogyan a világot ők látják, nem az egyetlen lehetőség: készek voltak szeretni és támogatni az én látásmódot.

Azért szeretném ezt elmondani azoknak a szülőknek, akiknek vak a gyermekük, hogy bátorságot meríthessenek belőle. Bár a vakság egyféle akadály, de szerencsétlenséggé csak az értetlenkedés teszi. A szülőknek bátorságot kell meríteniük, hogy ne mondjanak ellent annak, amit kisfiuk vagy kislányuk felfedez. Sohasem lenne szabad azt mondaniuk: „Ne csináld ezt, mert veszélyes!” Egy vak gyermek számára egyetlen veszély van, mely félelmetesebb minden ütésnél vagy sérülésnél: az elszigetelődés!

Amikor tizenöt éves voltam, hosszú délutánokat töltöttem egy velem egyidős, ugyancsak vak fiú társaságában, aki – ezt hozzá kell tenni – egészen hasonló körülmények között vakult meg, mint én. Életem legkellemetlenebb emlékei fűződnek hozzá. Szinte félttem tőle. Élő példája volt mindannak, ami belőlem is válhatott volna, ha nem vagyok szerencsés, sokkal szerencsésebb, mint ő. Mert ő *valóban* vak volt. Balesete óta semmit sem látott. Képességei normálisak voltak, láthatott volna ő is ugyanúgy, mint én, de megakadályozták ebben: hogy megvédjék a külvilágtól, elszigetelték. Minden igyekezetét, hogy kifejezze azt, amit érez, kigúnyolták. Keserűségében és bosszúvágyától fűtve magányba menekült. Még este is erőtlenül feküdt egy karosszékbe süppedve. Döbbenet tapasztaltam, hogy nem kedvel engem.

Az efféle tragédia gyakoribb, mintsem gondolnánk, és annál szörnyűbb, minél elkerülhetőbb lett volna. Ismétlem: elkerülhető! De csak akkor, ha a felnőttek nem ragaszkodnak mereven ahhoz, hogy a világot csak egyféleképpen lehet felfogni.

Nyolcéves koromban a világon minden az életbe való visszatérésemet támogatta. Hagyták, hadd futkározzak; minden kérdésemre válaszoltak; érdeklődtek felfedzéseim, még a legkülönösebbek iránt is. Például hogyan magyarázhattam volna meg a tárgyak közeledtét, amikor feljűk mentem? A levegő közvetítésével szívtam magamba, vagy fülemmel hallottam őket? Egész biztosan nem a szememmel. És mégis! A tárgyak változtak, ahogy közelebb kerültem hozzájuk, gyakran még körvonalaik is kirajzolódtak, igazi formák bontakoztak ki a térből, ugyanúgy, ahogy a látás során; és az egyes színeket fel lehetett ismerni.

Ha egy hársakkal teli utcán mentem végig, minden fára rá tudtam mutatni az út mentén, még azokon a helyeken is, ahol nem ültették sorba őket. Meg tudtam állapítani, hogy a fák szálegyenesek, és a koronájuk magasba tör, vagy törzsük szerteágazó és koronájuk a földre hulló. Ettől persze nagyon gyorsan kimerültem; ám ennek megvolt az oka. Fáradtságomat nem a fák okozták – nem számuk vagy formájuk –, hanem egyedül én. Hogy észleljem őket, abban a lelkiállapotban kellett maradnom, melyhez nem voltam hozzászokva, ezért nem sikerült hosszabb időn keresztül kitartanom. Közel kellett engednem a fákat magamhoz. A legkevésbé sem lehetett az a szándékom, hogy én közelítsék feljűk, vagy hogy megismerjem őket. Nem lehettem kíváncsi, türelmetlen, és főként nem büszkélkedhettem képességeimmel.

Ezt az állapotot általában figyelemnek hívják; de tanúsíthatom, hogy az erős figyelmet egyáltalán nem könnyű megtartani. Az út menti fákkal folytatott kísérletet bármely tetszőleges tárggyal meg tudtam ismételni, ha legalább olyan magas volt, mint én. Kísérleteztem táviróoszlopokkal, bokrokkal, hidak íveivel, házfalakkal az utcán, ajtókkal, ablakokkal, bemélyedésekkel és törmelékhalomokkal.

Amit a tárgyak nekem átadtak, hasonlított arra, amit az ujjaimmal történő megnyomásuk során tapasztaltam; de annyira újfajta nyomás volt ez, hogy eleinte nem is gondoltam arra, hogy annak nevezzem. Ha egészen belemerültem figyelmembe, és nem gyakoroltam semmilyen nyomást környezetemre, akkor a fák és a sziklák rám feküdtek, és úgy hagyták bennem lenyomatukat, ahogyan az ujjak a viaszban.

A tárgyak, azzal a képességükkel, hogy túlléphetek természetes határaikon, olyan világos benyomásokat keltettek bennem, mint a látás vagy a hallás. Évekbe telt, hogy hozzászokjam ezekhez a benyomásokhoz, és megszelídítsem őket. Ma is rájuk bízom magam (mint minden vak, akár tud erről, akár nem), amikor egy házban vagy a szabadban egyedül közlekedem. Később olvastam, hogy ezt a képességet akadályérzéknek nevezik, és bizonyos állatok, például a denevér rendelkezik vele.

Az okkult jelenségekről szóló hagyomány számtalan helyen említi, hogy az ember rendelkezik egy harmadik szemmel a homloka közepén, melyet általában *Síva-szem*nek hívnak. Ezt a szemet bizonyos körülmények között és bizonyos gyakorlatok révén fel lehet éleszteni. Végül pedig: a francia akadémikus, Jules Romain vizsgálatai kimutatták, hogy létezik retinán kívüli látás, melynek színhelye a bőr bizonyos idegközpontjaiban található, főleg a kezekben, a homlokon, a háton és a mellen. Nemrég hallottam, hogy ugyanazokat a kísérleteket szovjet fiziológusok is sikeresen elvégezték.

*

Bárhogy legyen is: már gyerekkorom óta tapasztaltam e jelenséget, és a feltétel, hogy e képességem működjék, mindig sokkal fontosabb volt számomra, mint működésének elvi magyarázata. Annak a feltétele ugyanis, hogy lássam az út menti fákat, anélkül, hogy tévednék, az, hogy el kell fogadnom őket olyannak, amilyenek; nem ültethetem magamat a helyükbe.

Attól függetlenül, hogy vakok vagyunk vagy sem, mindnyájan borzalmasan mohón viselkedünk. Mindent magunknak akarunk. Még ha nem is tudatosan, de azt kívánjuk, hogy az egész világ hozzánk váljék hasonlóvá, és engedje át magát nekünk. Nos, egy vak gyerek gyorsan megtanulja, hogy ez nem megy. Meg kell tanulnia, mert minden alkalommal, amikor elfelejti, hogy nem egyedül van a világon, valaminek nekiütközik, és ez fájdalmas. E rendreutasítás a tudatáig hatol! Ám minden alkalommal, amikor tudja, hogy nem ő a világ közepe, nagyszerű jutalomban részesül: egyszerre minden közelíteni kezd felé.